

УДК 338.242

JEL Classification: O10; O11; O50

*Мащенко М.А.,
канд. екон. наук, доцент кафедри економічної
теорії, статистики та прогнозування
Харківського національного економічного
університету ім. С. Кузнеця*

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. На сучасному етапі успішне функціонування і економічний розвиток підприємств та держави в цілому залежить від забезпечення інвайронментальної безпеки. Інвайронментальна безпека – стан захищеності економіки та навколишнього середовища, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатний до вирішення проблем збалансованого розвитку економіки й поліпшення стану навколишнього середовища та сприяє розробці й реалізації національних концепцій екологічно стійкого розвитку й механізму його забезпечення.

Необхідність забезпечення інвайронментальної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї господарської діяльності.

Роль стратегії управління інвайронментальної безпеки підприємства є істотною, адже разом із корпоративною стратегією окреслює мету, напрямок і перспективи більш передбачуваного розвитку підприємства, що своєю чергою є основою гарантування ефективності та стабільності функціонування.

Розвиток інтеграційних процесів та глобалізації вимагає підвищення рівня безпеки підприємств та стає необхідною умовою їх функціонування. Питання, пов'язані з інвайронментальною безпекою, набувають актуальності в сучасних умовах швидкого розвитку виробництва і зовнішньоекономічних зв'язків та потребують подальших досліджень не тільки на рівні країни, а й на рівні регіонів і підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено взаємозв'язок економічної безпеки та інвайронментальної економіки, теоретично обґрунтовано сутність економічної категорії «інвайронментальна безпека» Мащенко М.А. [1]. Інвайронментальна безпека є одним з найбільш пріоритетних функціональних напрямів національної безпеки країни [2]. Теоретичні та прикладні основи організації інвайронментальної безпеки, розробка нових і адаптація існуючих механізмів та еколого-економічних інструментів, широкий спектр актуальних проблем інвайронментальної безпеки на всіх рівнях системи (державна – регіон – бізнес – особа) розглядаються в роботах Андрійчука В.Г. [3], Варналія З.С. [4], Кириченка О.А. [5], Мельника Л.Г. [6]. Подальшого дослідження потребує аналіз управління інвайронментальної безпеки підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є розробка стратегії управління інвайронментальною безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвайронментальна безпека підприємства спрямована на забезпечення власного функціонування. Підприємство як суб'єкт господарювання працює в складному ринковому середовищі та впливає на економічні інтереси економічних активів суб'єктів господарювання.

Механізм забезпечення інвайронментальної безпеки підприємства передбачає виділення бізнес-процесів з чітким розподілом і регламентацією обов'язків і повноважень конкретних виконавців кожного етапу, закріплених в організаційній структурі, системі комунікацій, норм, процедур і правил.

Формування (удосконалення) організаційного забезпечення передбачає:

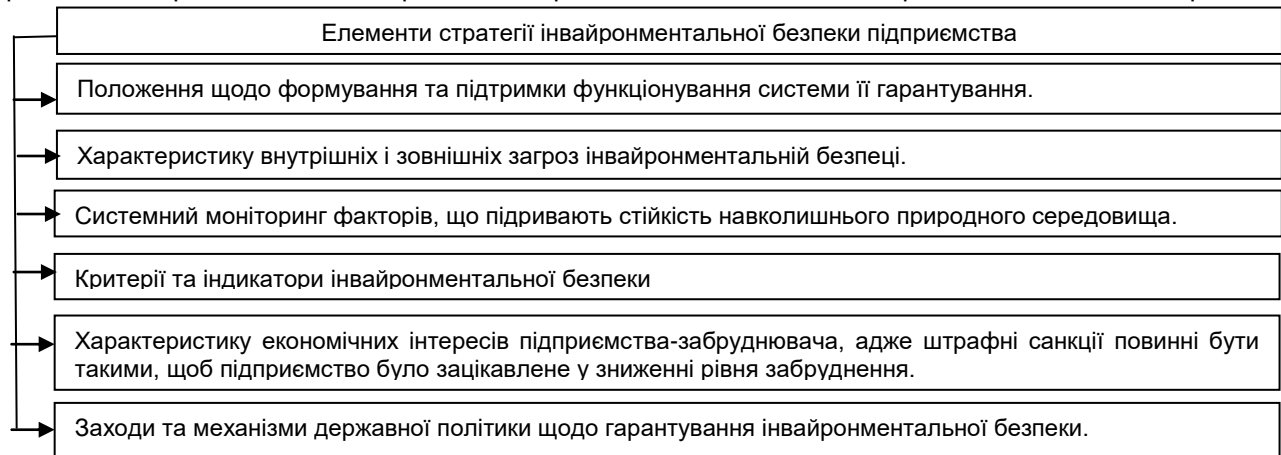
- структурування робіт організаційного характеру, їх вертикальний і горизонтальний розподіл в межах організаційної структури підприємства;
- організаційні зміни на основі процесного підходу;
- створення системи документообігу та інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління еколого-економічною безпекою підприємства;
- проведення робіт з реінжинірингу бізнес-процесів для підвищення ефективності діяльності підприємства загалом;
- постійний розвиток персоналу для формування команди фахівців, які здатні вирішувати проблеми забезпечення інвайронментальної безпеки.

Пріоритетними напрямками інвайронментальної безпеки повинні бути: ресурсозберігаюча спрямованість використовуваних у виробництві технологій у всіх галузях промисловості, зменшення ресурсоемності виробництва; створення єдиної системи екологічного моніторингу; зменшення рівня забруднення навколишнього середовища по всій країні до екологічних та санітарних норм; поглиблення співпраці з світовою спільнотою у вирішенні екологічних проблем; розвиток екологічної освіти, культури та системи підготовки населення; попередження та ліквідація екологічних катастроф, стихійних лих, наслідків надзвичайних ситуацій та аварій; розвиток науково-технічного потенціалу у галузі екології; прискорений розвиток виробництв, які здатні підвищити експортний потенціал; вдосконалення правового механізму регулювання взаємодії органів державної влади на всіх рівнях; поліпшення інвестиційної привабливості; поліпшення бізнес-клімату; забезпечення енергетичної незалежності; ефективна кадрова політика в еколого-економічній сфері; формування стійкої системи національних цінностей і інтересів в еколого-економічній сфері [7, с. 52].

Стратегія інвайронментальної безпеки підприємства повинна враховувати тривожні тенденції погіршення інвайронментальної ситуації та стати одним із найважливіших національних пріоритетів, які потребують більшої уваги влади. Зрештою, політика інвайронментальної безпеки буде ефективною у досконалому визначенні її стратегії.

Стратегія інвайронментальної безпеки передбачає визначення цілей та завдань їх гарантії, напрямку, форми та відповідних засобів і використання методів локалізації для нейтралізації можливих загроз. Важливо не плутати стратегічні цілі з чіткими та обов'язковими тактичними заходами для досягнення конкретної стратегічної мети. Таким чином, визначення стратегії та тактики допоможе забезпечити створення системи інвайронментальної безпеки, її функціонування та ефективної реалізації політики.

Охорона навколишнього середовища, природний захист та соціальні права та програми розробляються та здійснюються у рамках Європейського Союзу. Це підтверджується тим фактом, що пріоритетні напрями програми відносяться до екологічних проблем та включають спеціальний огляд питань екології на регіональному або національному рівні стратегічних документів. Важливо гарантувати стратегію інвайронментальної безпеки, яка спирається на соціально-економічний розвиток в Україні. Елементи стратегії інвайронментальної безпеки підприємства наведено на рис. 1.

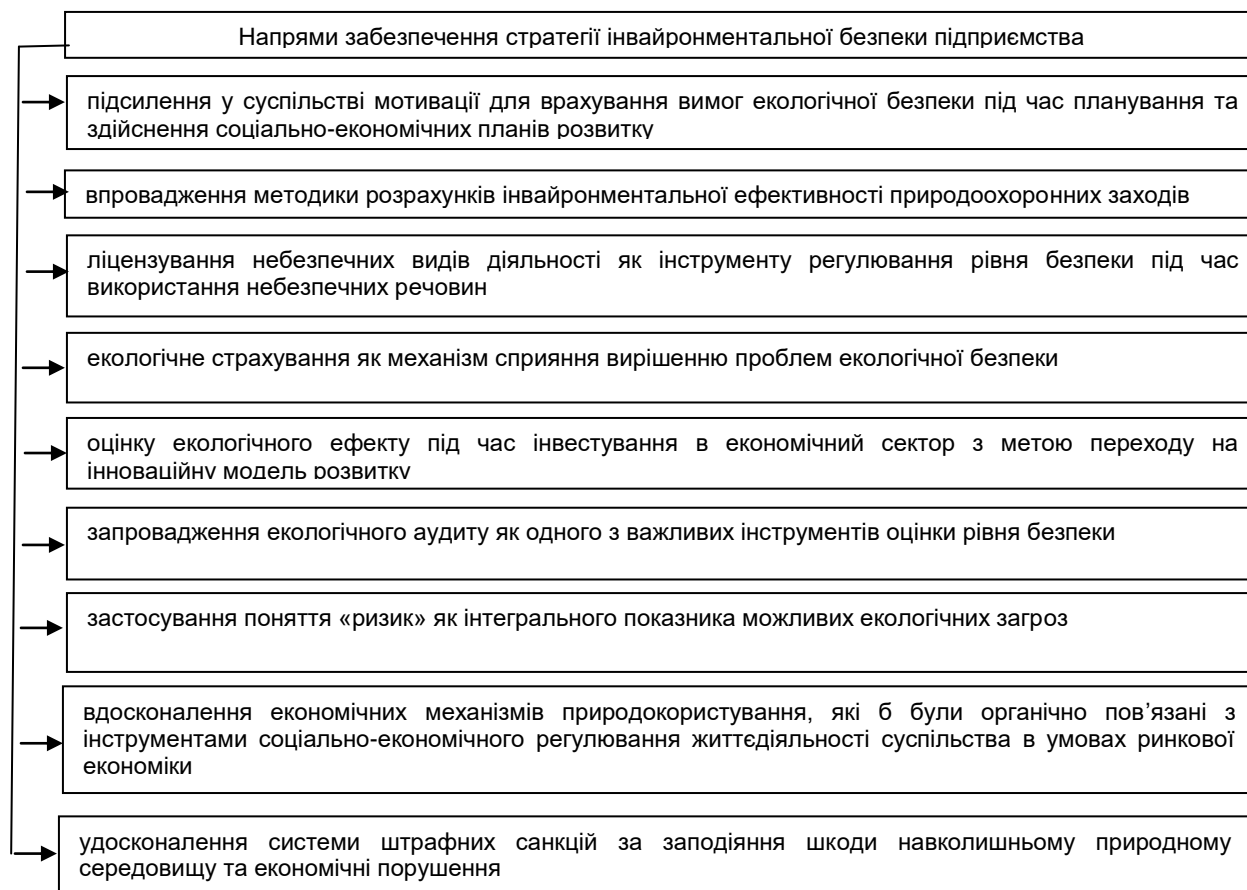

Рис. 1. Елементи стратегії інвайронментальної безпеки підприємства

Джерело: складено автором на основі [8; 9]

Необхідним є розробка програми підготовки законодавчих норм, що стосуються інвайронментальної безпеки. Це дозволить дослідити пріоритети екологічних факторів при функціонуванні підприємства. Важливо провести огляд існуючих правил, щоб визначити відповідність дотримання їх екологічним вимогам та визначити наслідки їх впливу на інвайронментальну безпеку.

Стратегія інвайронментальної безпеки підприємства – це економічна система, яка забезпечує її довгострокову екологічно-економічну безпеку, що представляє собою систему складових, які взаємно узгоджені та спрямовані на досягнення цілей. Доцільне забезпечення інтеграції екологічної складової у стратегію проведення соціально-економічних реформ, що обумовлює впровадження певних напрямів (див. рис. 2).

Рис. 2. Напрями забезпечення стратегії інвайронментальної безпеки підприємства

Джерело: складено автором на основі [8; 9]

Стратегія інвайронментальної безпеки підприємства має певні обмеження для досягнення глобальних та місцевих цілей, визначених еколого-економічним потенціалом підприємства та динамікою навколишнього середовища. Дана стратегія не може не враховувати макро- та мікроситуації в країні, оскільки неможливо розробити правила та методи для функціонування підприємства, не враховуючи навколишнє середовище. Крім того, на основі глобальної мети специфікацій та аспектів діяльності конкретного підприємства та його розвитку необхідно визначити найважливіші елементи стратегії інвайронментальної безпеки – формульованої системи.

Інвайронментальна стратегія безпеки підприємства – це взаємопов'язані елементи екологічних та економічних стратегій з метою підвищення економічної вигоди підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища для здійснення економічного розвитку. Розробка незмінної стратегії безпеки компанії ґрунтується на наступних принципах:

- досягнення довгострокових глобальних цілей;
- забезпечення інвайронментальної стратегії, яка допоможе об'єднати елементи та будуть досягнуті глобальні стратегічні цілі підприємства;
- багатовимірні аспекти розвитку;
- складність розробки стратегії.

Після встановлення глобальної стратегічної мети створюються цілі нижчого рівня – локальні. Це вимагає реалізації принципу інвайронментальної безпеки стратегії розвитку, а саме, забезпечення того, щоб елементи взаємозв'язку інвайронментальної стратегії були визначені та взаємоузгоджені.

На цьому етапі необхідно визначити коло стратегічних елементів, які слід розглядати як частину незмінної стратегії безпеки підприємства, використовуючи низку критеріїв.

Цілями є наступні критерії:

– характеристики господарського комплексу є особливостями промисловості економічного комплексу. Це відбувається тому, що, незважаючи на ті ж глобальні цілі розвитку (для більшості підприємств основною метою діяльності є отримання певної суми прибутку), підприємство досягає їх самостійно;

– стабільність економічних умов управління – це визначення елементів інвайронментальної стратегії безпеки підприємства. Його значення досить велике. Це обумовлено стабільністю економічних умов, які можуть бути запобігати банкрутству. Головне завдання стратегії запобігання банкрутству полягає у визначенні тенденцій, які можуть призвести до кризових подій, і розробляти заходи для запобігання цьому явищу. Функціонування підприємства у нестабільному економічному середовищі пов'язана з багатьма внутрішніми та зовнішніми ризиками. Чим вище нестабільність економіки, тим вище негативний вплив на чинники ділового середовища та тим більша невизначеність і продуктивність підприємства. Як наслідок, суттєво зросла актуальність розробки стратегії запобігання банкрутства в умовах нестабільної економіки;

– третім критерієм, який визначає елементи інвайронментальної безпеки підприємства, є рівень розвитку конкуренції. З точки зору ринкової структури, конкуренція – це сукупність умов, згідно яких підприємства приймають ринкову ціну або визначають іншу поведінку на ринку. Конкурентоспроможний ринок є абсолютно протилежним монополістичному ринку. Тому для забезпечення інвайронментальної безпеки підприємства необхідно звернути увагу на стратегію сприяння збуту;

– четвертий критерій, який визначає елементи стратегії корпоративної безпеки, інвайронментальної – спроможність ринку та ринкового механізму, – визначає місцеві цілі та керівні принципи впровадження підприємства. Існує багато типів рушійних сил, здатних змінювати ринкові умови. З огляду на характер і вплив, широко описані в економічній літературі, вони обмежують їх список:

- зростання ефективного попиту;
- динамічний склад покупців та зміна властивостей для використання товарів;
- продукти відновлення та інновації;
- зміни в структурі ринку з виникненням важливого конкурента тощо.

Розробка стратегії інвайронментальної безпеки підприємства повинна здійснюватися в кілька етапів:

- визначення мети;
- визначення резервів для екологічної небезпеки;
- визначення елементів постійної стратегії;
- планування;
- контроль за використанням стратегії управління інвайронментальною безпекою.

Основою для створення стратегії інвайронментальної безпеки підприємства є екологічна політика, яка визначає власні наміри та принципи і є основою для створення екологічних та економічних цілей та завдань. Відповідно до запропонованої концепції, екологічна політика повинна усвідомлювати необхідність впровадження еколого-економічних процесів з урахуванням вимог зацікавлених сторін, інтереси яких впливають на екологічні аспекти підприємства (держава, громадяни тощо).

Екологічні та економічні цілі та завдання є сферою стратегічних інтересів підприємства. В процесі визначення цілей необхідним є вирішення конфлікту інтересів економіки та навколишнього середовища. Традиційно існують дві основні сфери: домінування економічних цілей або домінування навколишнього середовища [8].

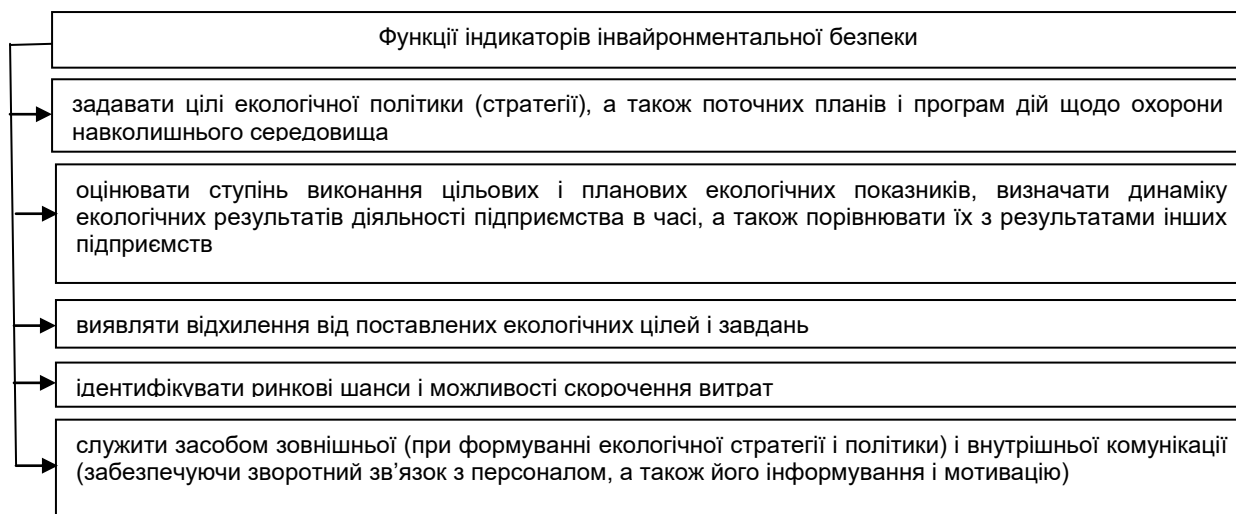
Концепція управління екологічними та економічними процесами передбачає вибір найкращої екологічної стратегії та гармонізацію екологічних та економічних цілей підприємства.

Інвайронментальна стратегія є одним з основних елементів системи екологічного менеджменту. Він призначений для визначення екологічного потенціалу підприємства, який включає переваги для захисту навколишнього середовища, захисту ресурсів, конкуренції з іншими ініціативами, визначення екологічної безпеки, її довгострокових цілей та забезпечення їх реалізації за допомогою добре продуманої системи заходів та інструментів.

Інтегрована Санкт-Гальська модель управління навколишнім середовищем свідчить, що пріоритетом виступають довгострокові цілі підприємства [9].

Метою оперативного управління є реалізація виробничих функцій підприємства шляхом зменшення його впливу на навколишнє середовище. Для цього підприємство повинне визначити елементи, які вказують на його діяльність, товари чи послуги, що впливають на навколишнє середовище, та враховувати наслідки їхнього впливу. У цьому відношенні було б більш доречно використовувати показники екологічних та економічних процесів.

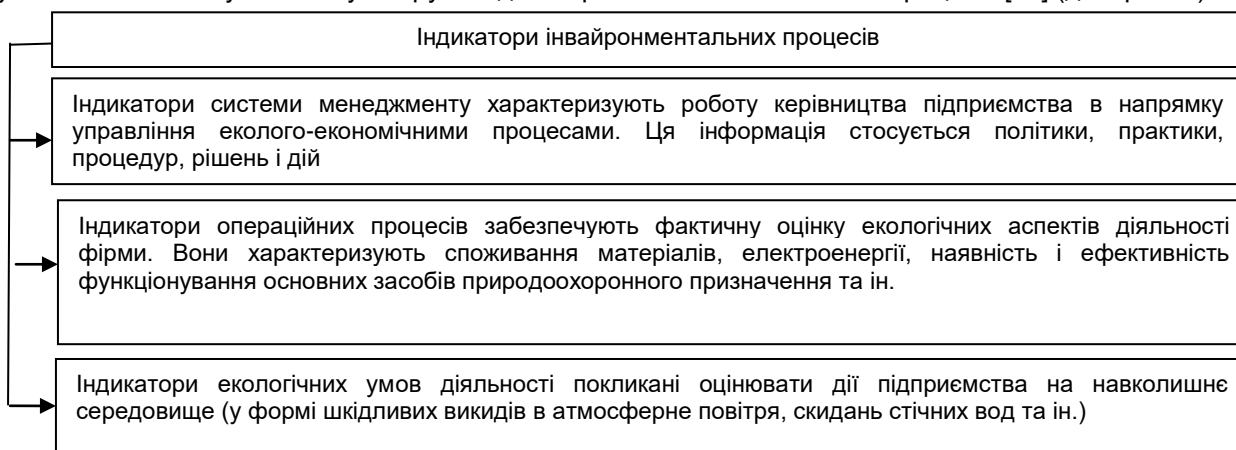
Індикатори інвайронментальних процесів складають важливий елемент забезпечення інвайронментального управління. Функції індикаторів інвайронментальної безпеки [10] подано на рис. 3.

Рис. 3. Функції індикаторів інвайронментальної безпеки

Джерело: складено автором на основі [10]

Згідно стандарту ISO 14031 «Керівні вказівки по управлінню навколишнім середовищем. Оцінка результативності» існують наступні групи індикаторів еколого-економічних процесів [10] (див. рис. 4).

Рис. 4. Індикатори інвайронментальних процесів

Джерело: складено автором на основі [10]

Діагностика індикаторів інвайронментальних процесів дозволить розробити програму управління екологічними та економічними процесами, яка визначатиме відповідальність, інструменти та терміни досягнення поставлених цілей та завдань.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, стратегія інвайронментальної безпеки підприємства повинна враховувати тривожні тенденції погіршення інвайронментальної ситуації та стати одним із найважливіших національних пріоритетів, які потребують більшої уваги влади. Зрештою, політика інвайронментальної безпеки буде ефективною у досконалому визначенні її стратегії.

Визначено елементи стратегії інвайронментальної безпеки підприємства: положення щодо формування та підтримки функціонування системи її гарантування, системний моніторинг факторів, критерії та індикатори інвайронментальної безпеки. Напрямами забезпечення стратегії інвайронментальної безпеки підприємства є: підсилення у суспільстві мотивації; впровадження методики розрахунків інвайронментальної ефективності природоохоронних заходів; екологічне страхування; оцінка екологічного ризику тощо.

Бібліографічний список

1. Мащенко М. А. Теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «Інвайронментальна безпека». *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2017. № 60. С. 49-55.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. №964-IV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 17.11.2018).
3. Андрійчук В.Г. Економічна безпека України: стан, критерії виміру та превентивні заходи її зміцнення. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/uazt/2010_2k.pdf (дата звернення: 17.11.2018).
4. Варналій З.С. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України. URL: <http://www.rainbow.gov.ua/news/25.html> (дата звернення: 17.11.2018).
5. Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. Управління фінансово-економічною безпекою: монографія. Київ: Дорадо-друк, 2010. 480 с.
6. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник. Суми: Університетська книга, 2003. 348 с.
7. Мащенко М.А., Литвиненко А.В. Визначення пріоритетів інвайронментальної безпеки України. *Вісник економіки транспорту та промисловості*, 2018. № 61. С. 47-53.
8. Садеков А.А. Механизмы эколого-экономического управления предприятием: монография. Харьков: Издательский дом «ИНЖЭК», 2004. 224с.
9. Пахомова Н.В., Эндерс А., Рихтер К. Экологический менеджмент. Питер, 2003. 544 с.
10. Лазор О., Загвойская Л. Эколого-экономические подходы к реализации экологической политики. *Экономика Украины*. 2002. № 12. С. 76-78.

References

1. Mashchenko, M.A. (2017), "Theoretical justification of essence of the economic category "environmental security", *Visnyk ekonomiky transportu ta promyslovosti*, no. 60, pp. 49-55.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine" dated 19 June 2003 № 964-IV, available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (access date November 17, 2018).
3. Andriichuk, V.H. "Ukraine's economic security: state, measurement criteria and preventive measures to strengthen it", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/uazt/2010_2k.pdf (access date November 17, 2018).
4. Varnalii, Z.S. "Problems and ways of securing economic security of Ukraine", available at: <http://www.rainbow.gov.ua/news/25.html> (access date November 17, 2018).
5. Kyrychenko, O.A., Laptiev, S.M., Pryhunov, P.Ya., and Zakharov, O.I. (2010), *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu* [Financial and Economic Security Management], Dorado-druk, Kyiv, Ukraine, 480 p.
6. Melnyk, L.H. (2003), *Ekolohichna ekonomika* [Ecological Economics], textbook, Universytetska knyha, Sumy, Ukraine, 348 p.
7. Mashchenko, M.A. and Lytvynenko, A.V. (2018), "Determination of priorities of invariant safety of Ukraine", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 61, pp. 47-53.
8. Sadekov, A.A. (2004), *Mekhanizmy ekologo-ekonomicheskogo upravleniya predpriatiem* [Mechanisms of ecological and economic management of the enterprise], monograph, Izdatelskiy dom «INZhEK», Kharkiv, Ukraine, 224 p.
9. Pakhomova, N.V., Enders, A. and Richter, K. (2003), *Ekologicheskyy menedzhment* [Ecological management], Piter, Russia, 544 p.
10. Lazor, O. and Zagvoiskaia, L. (2002), "Ecological and economic approaches to the implementation of environmental policy", *Ekonomika Ukrainy*, no. 12, pp. 76-78

Мащенко М.А. СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Мета. Розробка стратегії управління інвайронментальною безпекою підприємства.

Методика дослідження. В статті використано методи аналізу та синтезу, графоаналітичний метод дослідження для систематизації індикаторів, напрямів, елементів інвайронментальної безпеки діяльності підприємств.

Результати. Обґрунтовано, що стратегія інвайронментальної безпеки підприємства повинна враховувати тривожні тенденції погіршення інвайронментальної ситуації та стати одним із найважливіших національних пріоритетів, які потребують більшої уваги влади.

Визначено елементи стратегії інвайронментальної безпеки підприємства: положення щодо формування та підтримки функціонування системи її гарантування, системний моніторинг факторів, критерії та індикатори інвайронментальної безпеки. Напрямами забезпечення стратегії інвайронментальної безпеки підприємства є: підсилення у суспільстві мотивації; впровадження методики розрахунків інвайронментальної ефективності природоохоронних заходів; екологічне страхування; оцінка екологічного ризику тощо.

Індикаторами інвайронментальної безпеки виступають: визначення цілей екологічної політики; оцінка ступенів виконання цільових і планових екологічних показників; служити засобом зовнішньої (при формуванні екологічної стратегії і політики) і внутрішньої комунікації тощо.

Наукова новизна. Обґрунтовано, що одним з важливіших підходів для досягнення інвайронментальної

безпеки підприємства є розробка стратегії управління інвайронментальною безпекою підприємства.

Практична значущість. Отримані результати дослідження направлені на досягнення інвайронментальної безпеки підприємства та формування стратегії управління інвайронментальною безпекою підприємства.

Ключові слова: інвайронментальна безпека підприємства, соціальна безпека, стратегія управління інвайронментальною безпекою, соціально-еколого-економічний підхід, держава.

Mashchenko M.A. STRATEGIES FOR MANAGEMENT OF ENVIRONMENTAL SECURITY OF THE ENTERPRISE

Purpose. The purpose of the article is to develop a strategy for managing the enterprise environmental security of the enterprise.

Methodology of research. The article uses methods of analysis and synthesis, grapho-analytical method of research for systematization of indicators, directions, elements of environmental safety of enterprises activity.

Findings. It is substantiated that the strategy of environmental safety of an enterprise should take into account the alarming tendencies of deterioration of the environmental situation and become one of the most important national priorities, which require more attention of the authorities.

The elements of the strategy of invariant safety of the enterprise are defined: the provisions concerning the formation and support of the functioning of its guarantee system, system monitoring of factors, criteria and indicators of environmental safety. The directions for ensuring the strategy of environmental safety of the enterprise are: strengthening of motivation in society; implementation of the calculation methodology of environmental effectiveness of environmental protection measures; environmental insurance; environmental risk assessment, etc.

Indicators of invasive safety are: defining the goals of environmental policy; assessment of the degree of performance of target and planned environmental indicators; serve as a means of external (in the formation of environmental strategy and policy) and environmental communication, etc.

Originality. It is substantiated that one of the most important approaches to achieve invariant safety of the enterprise is the development of the strategy for management of enterprise security of the security.

Practical value. The received results of the research are directed on achievement of environmental safety of the enterprise and formation of the strategy of management of inviolable safety of the enterprise.

Key words: environmental safety of enterprise, social security, strategy of management of environmental security, social and ecological and economic approach, state.

Мащенко М.А. СТРАТЕГИЯ УПРАВЛЕНИЯ ИНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ.

Цель. Разработка стратегии управления инвайронментальной безопасностью предприятия.

Методика исследования. В статье использованы методы анализа и синтеза, графоаналитический метод исследования для систематизации индикаторов, направлений, элементов инвайронментальной безопасности деятельности предприятий.

Результаты. Обосновано, что стратегия инвайронментальной безопасности предприятия должна учитывать тревожные тенденции ухудшения инвайронментальной ситуации и стать одним из важнейших национальных приоритетов, которые требуют большего внимания власти.

Определены элементы стратегии инвайронментальной безопасности предприятия: положение по формированию и поддержке функционирования системы ее обеспечения, системный мониторинг факторов, критерии и индикаторы инвайронментальной безопасности. Направлениями обеспечения стратегии инвайронментальной безопасности предприятия являются: усиление в обществе мотивации; внедрение методики расчетов инвайронментальной эффективности природоохранных мероприятий; экологическое страхование; оценка экологического риска и тому подобное.

Индикаторами инвайронментальной безопасности выступают: определение целей экологической политики; оценка степени выполнения целевых и плановых экологических показателей; служить средством внешней (при формировании экологической стратегии и политики) и внутренней коммуникации и тому подобное.

Научная новизна. Обосновано, что одним из важнейших подходов для достижения инвайронментальной безопасности предприятия является разработка стратегии управления инвайронментальной безопасностью предприятия.

Практическая значимость. Одним из важнейших подходов для достижения инвайронментальной безопасности является определенная в статье и разработана автором стратегия управления инвайронментальной безопасностью предприятия.

Ключевые слова: инвайронментальна безпека підприємства, соціальна безпека, стратегія управління інвайронментальною безпекою, соціально-еколого-економічний підхід, держава.